

אונאה במי שמכר אגרת כתב-יד מאדם גדול במחיר מועט

ע"ד דבדק לן, במי שמכר אגרת כתב-יד מאדם גדול במחיר מועט, וכעת נודע להמוכר אשר יש המשלמים עבור כתב ידו של אדם גדול זה סכום גדול מאוד, כפלי כפליים מהמחיר שקיבל, וטוען טענת ביטול מקח מחמת אונאה.

הנה כת"ה שליט"א העיר, דיתכן דלא שייך אונאה אלא בדבר שהוא שוה לכל נפש דהיינו שכל העולם משלמים עבורו מחיר רב, אבל במכתב כזה אשר רק המקורבים לאותו אדם גדול מוכנים לשלם עבורו סכום גדול, אפשר דלא שייך אונאה...

לקושטא דמילתא נראה, דבכל מטלטלין שייך דין אונאה אף בדבר שרק אנשים מיוחדים רגילין לקנות במחיר גדול, דהא מבואר בשו"ע חו"מ (סי' רכ"ז סט"ו) בכל מטלטלין שייך אונאה אפילו בספרים ואפילו באבנים טובות ומרגליות עיין שם, והרי ישנם ספרים שאין קונים אותם אלא יחידים וכן אבנים טובות ומרגליות, שיש מהם מינים ממינים שונים, ויש שאין בהם חפץ אלא לאנשים מיוחדים, ובאבות דרבי נתן (פ"ד ו) איתא, בשלשה דברים שינה הקדוש ברוך הוא את בני אדם זה מזה, אלו הן בקול בנעימה ובמראה, ופירש בכסא רחמים שם להרב חיד"א ז"ל, בנעימה דמה שהוא נעים לזה וחפץ בו אינו נעים וחפץ בו חבירו, אלא שנועים אצלו דבר אחר, ועי"ז כל אחד עושה כחפצו ואינם מתקנאים זה בזה עיין שם. ויש אבנים טובות ומרגליות שאינם נעימים אלא ליחידים ואעפ"כ ודאי דשייך בכולן אונאה, וממילא גם בכתב יד אדם גדול אף שאין הכל חפצים לשלם בעדו סכום גדול, מ"מ מכיון שיש שחפצים בו מאוד ומשלמים בעדו סכום רב, ממילא יש לו שוויון זה, שהרי עכ"פ ראוי למכרו להיחידים באותו המחיר.

וסמוכין לסברא זו יש להביא, מהא דמבואר בשו"ע אהע"ז (סי' לא"א ס"ג) קידש באוכל או בכלי וכיו"ב ששוה פחות משהו פרוטה ה"ז מקודשת מספק, שמוא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר, וכתב הב"ש שם (סק"ו) דהרא"ש כתב בשם הרמב"ם דהיכי שידוע שהוא שווה פרוטה במקום אחר היא מקודשת מדאורייתא, וכן דעת

ה"רן. ובפתחי תשובה שם (סק"ו) הביא בשם הגאון מליסא בס' קהלת יעקב והמקנה ז"ל, דהטעם הוא משום דהא דבעינן כסף לפינן מקיחה קיחה משדה עפרון וכתב ביה כסף ופחות משו"פ לא מקרי כסף, אבל אם שו"פ במקום אחר הוי כסף מדאורייתא עיין שם. הרי דכיון דאיכא מקום בעולם שהוא שווה פרוטה כבר נדון ככסף וכשוה פרוטה גם במקום זה, ואף שבמקום זה אין איש נותן בעדו פרוטה, מ"מ כיון דאיכא מקום בעולם שנותנין בעדו פרוטה דיינינן ליה כיש בו שווה פרוטה. והכי נמי בחפץ שאין עליו קופצים מרובים ליתן בעדו סך רב, מכל מקום כיון דאיכא עכ"פ אינשי שנותנין בעדו סכום זה, כבר דנינן ליה כאלו שווה אותו הסכום שהיחידים נותנים בעדו. ואף לשיטות הראשונים שבב"ש שם דאין להקדש אלא מקומו ושעתו וכל שאינו שווה פרוטה במקום זה אין דינו כשוה פרוטה עיין שם, מכל מקום בנדון דידן מוודים דיש לו השוויות שנותנין בעדו מקצת אנשים, דהא הכא יש במקום הזה אנשים שנותנים בעדו סכום גדול כזה, ונמצא דגם במקומו ושעתו שווה כמחיר גדול זה.

ובש"ס ערכין (כד א) אמרו גבי מקדיש ומעריך דאע"ג דפרה אם ממתינין אותה לאטלים משובחת היא וכן מרגלית אם מעלין אותה לכרך משובחת היא, אין להקדש אלא מקומה ושעתה עיין שם, ומבואר דאין שמין לפי מה שיכול להיות שווה אם יוליכו את המרגלית למכור בכרך, אלא לפי מה שהוא בכפר. וברא"ש קדושין (יב א) למד מזה דהוא הדין למקח וממכר דנין לפי מקומו ושעתו עיין שם. מכל מקום בנדון דידן, הרי גם במקומו ושעתו שווה יותר, שהרי יכולין למכרו גם במקומו במחיר גדול למי שרוצה בחפץ זה. ומכל שכן כהאידיא שאפשר להתקשר לכל מקום בעולם תוך זמן קצר ביותר, הוי עלמא כולי כמקומו ושעתו וסדנא דארעא חד היא, והוי כל מקום כמקומו ושעתו. ועיין לשון הרמב"ם (פ"ג ממכירה ה"ג) "אין לך דבר שאין בו הונויה חוץ מארבעה דברים שמנו חכמים", ומוכח דזולת זה איכא הונאה בכל מיילי ואף בדבר שאינו שווה לכל נפש. ותבנא דלינא דפשוט דשייך בכתב יד זה דין אונאה ומקח טעות. והנלע"ד כתבתי.

(שו"ת להורות נתן - חלק ז סימן קכו)

המשך "יפה נדרשת"

ובזה יש לפרש מאמר התנא (אבות פ"ו מ"ד) כן היא זרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וכי' אם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. וקשה בשלמא בעולם הבא ודאי שטוב לו, בשכר שלומד תורה מתוך דחקות במסירות נפש, אבל איך יתכן שיהא אשריך בעולם הזה כשאוכל רק פת במלח ושותה מים במשורה.

ולדרכינו יובן, כי באמת הלומד תורה לשמה יש לו שמחה גם בגשמיית יותר מכל שמחה גשמית שבעולם, וע"כ אפילו כשאוכל רק פת במלח ושותה מים במשורה ויושן על הארץ, אעפ"כ אשריך גם בעולם הזה, שמרגיש עצמו מאושר ושבע רצון גם בעולם הזה יותר מכל שאר הנאות העולם הזה. ובהוה יש להבין הכתוב בפרשת (בחוקותי כו, ג) אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם. דהנה לכאורה היה מקום לומר, דכיון שדרכה של תורה היא פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, א"כ אין צורך לענייני גשמיות בעולם הזה, רק צריכים להיות כולו רוחניות. ברם בוודאי שבלי גשמיות אי אפשר לעבודת הבורא, וצריכים גם גשמיות להיות בכל דרכיך דעהו. וע"כ מבטיחה התורה "אם בחקותי תלכו" וכפירשי" שיהיו עמלים בתורה, אזי ונתתי גשמיכם בעתם" שיהיה גם גשמיות בלי גבול, רק שיהיה בכל דרכיך דעהו.

והנה בפרשתן מצינו שהתורה מברכת אותנו בהרבה ברכות, ונתתי גשמיכם בעתם, והמונה, דלכאורה אם נהיה עמלים בתורה ונלך בחוקות התורה כל הימים, אולי נאבד את הטעם של הגשמיות, ולא נוכל לאכול ולשתות מחמת דביקות בתורה הקדושה, וע"כ הבטיח הקב"ה, ונתתי גשמיכם בעתם, שבשעה שתצטרכו לצרכי גשמיות, יהיה לכם שפע רב עד שיבילו שתפתותיכם מלומר ד.

(מוצש"ק מברכין סיון שנת תשנ"ז)

המשך "שיח נתן" מעמוד הקודם

חברתי לא ידעתי אם כוונתי באמת להלכה, גם יראתי אם לא יתערב בהם כוונות בלתי רצויות", וע"כ כתב הלכות תפילה, שהם כשולחן הערוך לפני המתפללים, שאם שכחו יעלה ויבוא או ותן ברכה וכדומה, שידעו מה הם צריכים לעשות. וע"כ כתב את הסידור עם ליקוט ההלכות, כדי לזכות את הרבים "ובזכות שרבים השיב מעיון בזאת יכופר עוון יעקב, וברכות צדיקים יסמכני בימין צדקתו נושעה". דברים אלו כתב לעת זקנותו, אחרי שזכה לחבר ספרים שנתקבלו בשמחה ובחביבה בקרב הלומדים בכל תפוצות ישראל, וספריו הם אבני יסוד להלומדים שו"ע יו"ד וח"מ, ואעפ"כ חשש בענותנותו שמוא לא כיון להלכה באמת, וע"כ כתב וליקט בשביל זיכוי הרבים, וזה היה חלקו מכל עמלו.

והנה לזכות את הרבים ע"י חיבורים השווים לכל נפש הוא דבר גדול מאד - וראיתי מובא מהג"ר יצחק ז"ע בן הגאון המפורסם רבי חיים מוואלוז'ין ז"ע שכתב על אביו, שבכל יום היה אומר כמה שיעורים בהלכה ובעיון לפני התלמידים, וגם היה אומר שיעור בחומש ורש"י אחר תפילת שחרית לפני הבעלי בתים, וכתב בנו, שהשיעור שלמד בחומש ורש"י היה חשוב אצל אביו יותר משאר השיעורים שלמד בעיון, ופעם אחת היה טרוד מאד, ולא למד השיעורים האחרים, אבל את השיעור בחומש לא ביטל, ולימד זאת גם בהיותו טרוד מאד, באמרו ששיעור עיון מבינים רק הלומדים והצורבים החריפים, אבל השיעור בחומש הוא שווה לכל נפש, וע"כ הוא משים כחות עצומים בהגדת שיעור זה. כמו כן החוות דעת סבר שלזכות את הרבים הוא דבר גדול מאד, וע"כ החשיב סידור זה יותר משאר החיבורים שחיבר.

כאמור החוות דעת היה דבוק מאד ללימוד תורה לשמה באמת ללא שום פניות, ואף בצוואתו לבניו כתב להם, שילמדו בכל יום חומש ומשנה, כי לימודים אלו לומדים תורה לשמה, כי בפלפולים בעלמא יכולים לבוא לידי